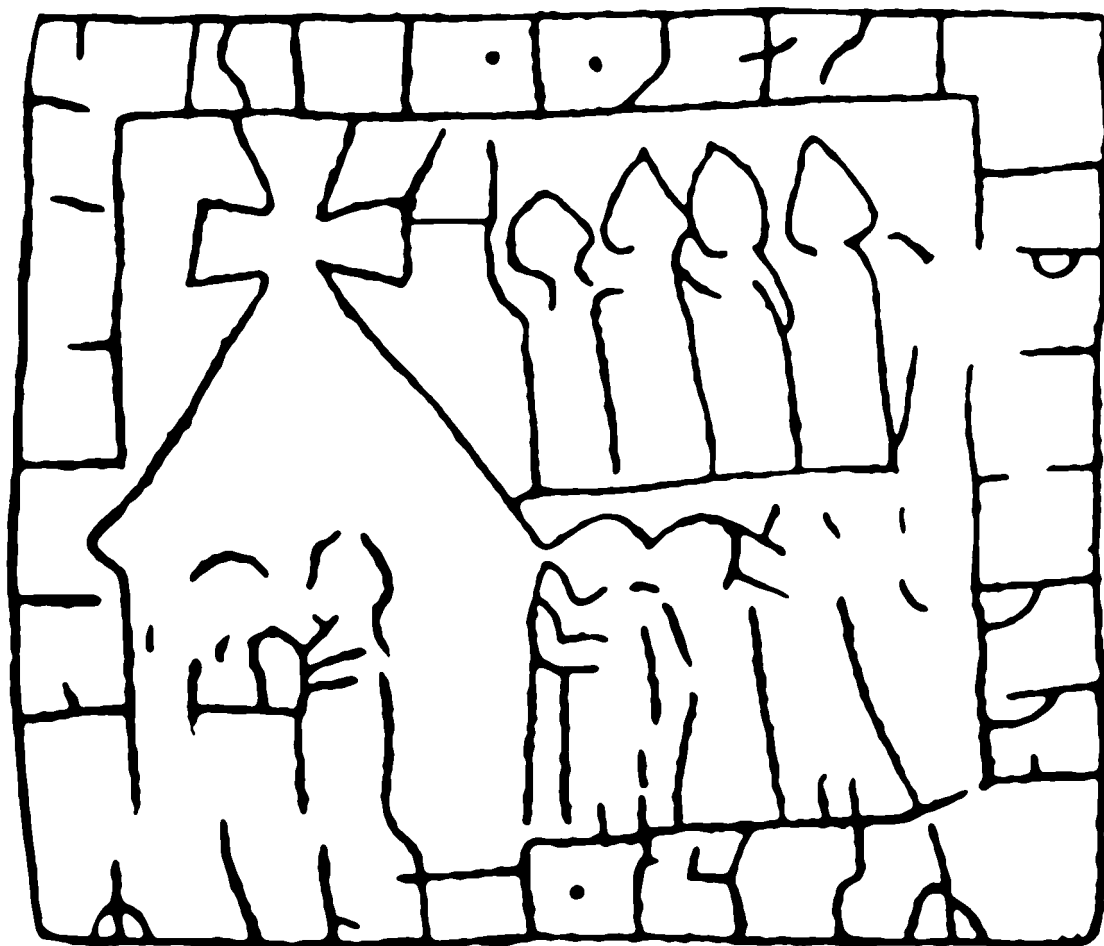

Korsets tillbedjan

(U 529, en runhäll från 1000-talet i Sika, Frötuna socken, Uppland)

Viksta kyrka

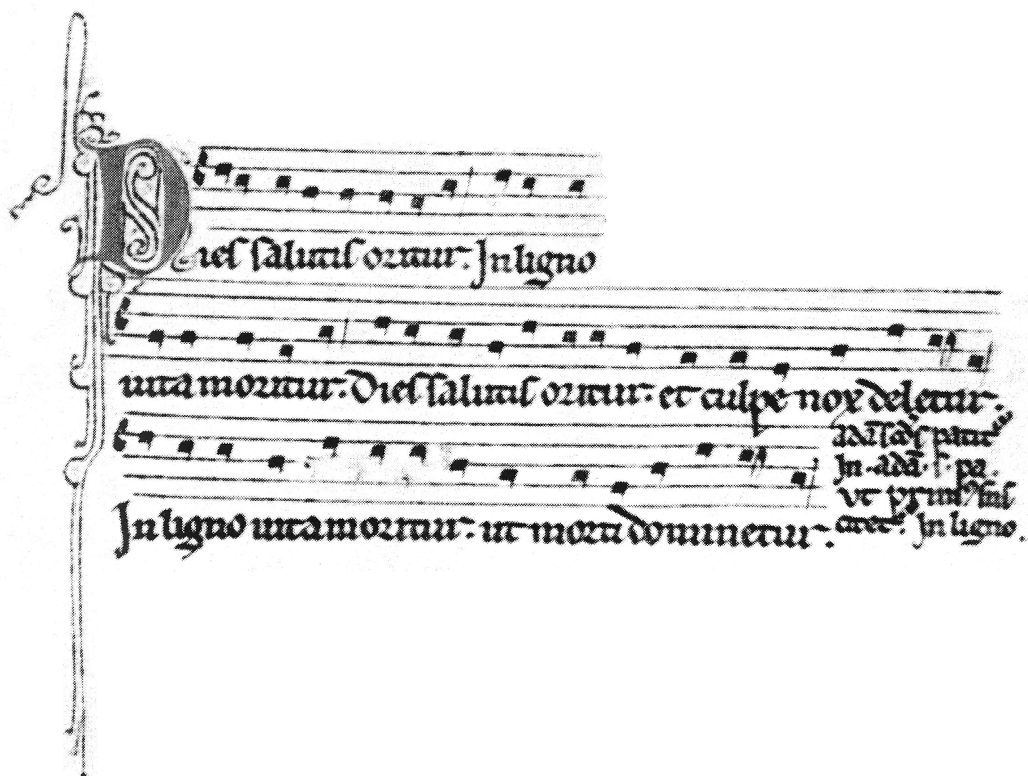
onsdagen den 8:e april 2009 kl. 19:00

A sinu patris mittitur ·	Från Faderns famn sänd,
<i>Mundi salvator moritur ·</i>	<i>världens frälsare dör,</i>
Et de maria nascitur	och av Maria föds
quem pater repromiserat ·	den som Fadern lovat,
<i>Mundi salvator moritur</i>	<i>världens frälsare dör</i>
<i>ut morte mortem conterat</i>	<i>för att krossa döden med döden.</i>

Flagellatur conspuitur	Piskad, bespottad,
<i>Mundi salvator moritur</i>	<i>världens frälsare dör,</i>
Et ab hiis crucifigitur	och korsfäst av dem
quos liberare venerat	han kom att befria,
<i>Mundi salvator moritur</i>	<i>världens frälsare dör</i>
<i>ut morte mortem conterat</i>	<i>för att krossa döden med döden.</i>

Vetus hostis eicitur	Den gamle fienden kastas ut,
<i>Mundi salvator moritur</i>	<i>världens frälsare dör,</i>
Dum vita morti subditur	när livet underkastas döden
et nos a morte liberat	och befriar oss från döden.
<i>Mundi salvator moritur</i>	<i>Världens frälsare dör</i>
<i>ut morte mortem conterat</i>	<i>för att krossa döden med döden.</i>

Dies salutis oritur.

In ligno vita moritur.

Dies salutis oritur.

et culpe nox deletur.

In ligno vita moritur.

ut mori dominetur.

Frälsningens dag¹ börjar,

på träet dör livet.

Frälsningens dag börjar

och syndens natt² uttraderas.

På träet dör livet,

för att döden skall behärskas.

Adam secundus patitur

In ligno vita moritur.

Adam secundus patitur

Ut primus suscitetur

In ligno vita moritur.

ut mori dominetur.

Den andre Adam lider,

på träet dör livet.

Den andre Adam lider,

för att den förste skall uppväckas³.

På träet dör livet,

för att döden skall behärskas.

1 2 Kor 6:2, syftar på Jes 49:8, och tolkar detta som tiden efter Kristus.

2 Den vi befunnit oss i mellan syndafallet och Kristus.

3 Den förste Adam är vi, före Kristus så att säga, den andre Adam är Kristus.
Jfr Rom 5:14b; 1 Kor 15:22, 45.

TRACTUS

(Ps. 102:2-5, 14)

Domine, exaudi orationem meam,
et clamor meus ad te veniat.

Herre, hör min bön,
och låt mitt rop komma till dig.

Ne avertas faciem tuam a me:
in quacumque die tribulor,
inclina ad me aurem tuam.

Vänd inte bort ditt ansikte från mig.
Varje dag pressas jag.
Böj ditt öra till mig.

In quacumque die invocavero te,
velociter exaudi me.

Varje dag anropar jag dig.
Lyssna skyndsamt på mig.

Quia
defecerunt sicut fumus dies mei:
et ossa mea
sicut in frixorio confrixa sunt.

Ty
mina dagar har försvunnit som rök,
och mina ben
bränts som i en brännugn.

Percussus sum sicut fenum,
et aruit cor meum:
quia oblitus sum
manducare panem meum.

Jag har blivit slagen som hö,
och mitt hjärta har torkat,
ty jag har glömt
att äta mitt bröd.

Tu exurgens, Domine,
misereberis Sion:
quia venit tempus
miserendi eius.

Du skall stå upp, Herre,
och ha förbarmade med Sion,
ty tiden har kommit
att ha förbarmade med henne.

GRADUALE*(Fil. 2:8, 9)*

Christus factus est pro nobis
obediens usque ad mortem,
mortem autem crucis.

Kristus var för oss
lydig till döden,
döden på korset, nämligen.

Propter quod et Deus
exaltavit illum,
et dedit illi nomen
quod est super omne nomen.

Och därför har Gud
upphöjt honom,
och gett honom namnet
som är över varje namn.

Christus factus est pro nobis
obediens usque ad mortem,
mortem autem crucis.

Kristus var för oss
lydig till döden,
döden på korset, nämligen.

HELIGA KORSETS TILLBEDJAN

Ecce lignum crucis
in qou salus mundi pependit.

Se, korsets trä
på vilket världens lösen hängt.

Venite, adoremus.

Kom, låt oss tillbe.

Ecce lignum crucis
in qou salus mundi pependit.

Se, korsets trä
på vilket världens lösen hängt.

Venite, adoremus.

Kom, låt oss tillbe.

Ecce lignum crucis
in qou salus mundi pependit.

Se, korsets trä
på vilket världens lösen hängt.

Venite, adoremus.

Kom, låt oss tillbe.

Crucem tuam adoramus, Domine,
 et sanctam resurrectionem tuam
 laudamus et glorificamus:
 ecce enim propter lignum
 venit gaudium
 in universo mundo.

Ditt kors tillber vi, Herre,
 och din heliga återuppståndelse
 lovar vi och ärar,
 ty se, genom träet
 kommer glädje
 till hela världen.

Deus misereatur nostri
 et benedicat nobis:
 illuminet vultum suum
 super nos, et misereatur nostri.

Herren skall förbarma sig över oss
 och välsigna oss,
 han skall låta sitt ansikte lysa
 över oss, och förbarma sig över oss.

Crucem tuam adoramus, Domine,
 et sanctam resurrectionem tuam
 laudamus et glorificamus:
 ecce enim propter lignum
 venit gaudium
 in universo mundo.

Ditt kors tillber vi, Herre,
 och din heliga återuppståndelse
 lovar vi och ärar,
 ty se, genom träet
 kommer glädje
 till hela världen.

IMPROPERIA

Anklagelser (Mika 6:3)

Popule meus, quid feci tibi?
 Aut in quo contristavi te?
 Responde mihi.

Mitt folk, vad har jag gjort dig?
 Och hur har jag bedrövat dig?
 Svara mig!

Quia eduxi te
 de terra Ægypti:
 parasti crucem
 salvatori tuo.

Ty jag förde dig
 ur Egyptens land.
 Du förberedde ett kors
 åt din frälsare.

*Hagios o Theos. Sanctus Deus.
 Hagios ischyros. Sanctus fortis.
 Hagios athanathos,
 eleison hymas.
 Sanctus immortalis,
 miserere nobis.*

*Helige Gud. Helige Gud.
 Helige starke. Helige starke.
 Helige odödlige,
 förbarma dig över oss.
 Helige odödlige,
 förbarma dig över oss.*

Quia eduxi te per desertum
 quadraginta annis,
 et manna cibavi te,
 et introduxi
 in terram satis optimam:
 parasti crucem salvatori tuo.

Ty jag förde dig genom öknen
 i fyrtio år
 och med manna matade jag dig
 och förde dig
 till det bästa landet.
 Du förberedde ett kors åt din frälsare.

*Hagios o Theos. Sanctus Deus.
 Hagios ischyros. Sanctus fortis.
 Hagios athanathos,
 eleison hymas.
 Sanctus immortalis,
 miserere nobis.*

*Helige Gud. Helige Gud.
 Helige starke. Helige starke.
 Helige odödlige,
 förbarma dig över oss.
 Helige odödlige,
 förbarma dig över oss.*

Quid ultra debui facere
tibi, et non feci?
Ego quidem plantavi te
vineam meam speciosissimam:
et tu facta es mihi nimis amara:
aceto namque sitim meam potasti:
et lancea perforasti
latus salvatori tuo.

Vad, vidare, var jag skyldig att göra
åt dig, och inte gjorde?
Jag planterade ju åt dig
mitt vackraste vinträd,
och du blev mig alltför bitter,
ty med ättika släckte du min törst,
och med en lans genomborrade du
sidan på din frälsare.

*Hagios o Theos. Sanctus Deus.
Hagios ischyros. Sanctus fortis.
Hagios athanathos,
eleison hymas.
Sanctus immortalis,
miserere nobis.*

*Helige Gud. Helige Gud.
Helige starke. Helige starke.
Helige odödlige,
förbarma dig över oss.
Helige odödlige,
förbarma dig över oss.*

Ego propter te
flagellavi Ægyptum
cum primogenitis suis:
et tu me flagellatum tradidisti.

För din skull
gisslade jag Egypten
med deras förstfödda,
och du överlämnade mig att gisslas.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego te eduxi de Ægypto,
demerso Pharaone
in mare Rubrum:
et tu me tradidisti
principibus sacerdotum.

Jag förde dig ut ur Egypten,
efter att ha sänkt Farao
i Röda havet,
och du överlämnade mig
till översteprästerna.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego ante te aperui mare:
et tu aperuisti lancea
latus meum.

Jag öppnade havet för dig,
och med en lans öppnade du
min sida.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego ante te præivi
in columna nubis:
et tu me duxisti
ad prætorium Pilati.

Jag gick före dig
i en molnstod,
och du förde mig
till Pilatus högkvarter.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego te pavi
manna per desertum:
et tu me cecidisti
alapis et flagellis.

Jag gödde dig
med manna i öknen,
och du överöste mig
med örfilar och piskslag.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego te potavi
aqua salutis de petra:
et tu me potasti
felle et aceto.

Jag gav dig att dricka
frälsningens vatten ur klippan,
och du gav mig att dricka
galla och ättika.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego propter te
Chananæorum reges percussi:
et tu percussisti arundine
caput meum

För din skull
slog jag Kananéernas konungar
och du slog med en käpp
mitt huvud.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

Ego dedi tibi
sceptrum regale:
et tu dedisti capiti meo
spineam coronam.

Jag gav dig en
konungslig spira,
och du gav mitt huvud
en törnekrona.

*Popule meus, quid feci tibi?
Aut in quo contristavi te?
Responde mihi.*

*Mitt folk, vad har jag gjort dig?
Och hur har jag bedrövat dig?
Svara mig!*

HYMN

(Venantius Fortunatus, 500-tal)

Pange, lingua, gloriosi
prælium certaminis,
Et super crucis trophæo
dic triumphum nobilem:
Qualiter redemptor orbis
immolatus vicerit.

Besjung, tunga, den ärofulla
stridens kamp,
och över korsets trofé
håll ett lysande triumftal
om hur världens frälsare
offrad segrar.

De parentis protoplasti
fraude Factor condolens
Quando pomi noxialis
morte morsu corruit:
Ipse lignum tunc notavit,
damna ligni ut solveret.

Över den den först skapade förälderns¹
svek bedrövades Skaparen
då det fördärvliga äpplets
tugga ledde till döden.
Då noterade han detta träd
för att det skulle lösa trädets skulder².

Hoc opus nostræ salutis
ordo depoposcerat:
Multiformis proditoris
arte ut artem falleret:
Et medelam ferret inde,
hostis unde læserat.

Detta verk har vår frälsnings
ordning fordrat:
Den månggestaltade förrädarens
list skulle gäckas med list
och skänka ett botemedel av det
varmed fienden hade skadat³.

1 Adam.

2 Detta är en så kallad *typologi* eller *prefiguration* (ej att förväxla med "förebådande"), vilket innebär att två skilda saker eller fakta är av samma *typ*, och att det är någon form av identitet mellan dem, eller att den ena är en *figur*, en bild, som står för en annan: De två träden i Edens lustgård är i själva verket samma träd, Livets träd är dessutom korset, och frukten som hänger från livets träd är Kristi kropp. De två träden står också för det gamla och det nya förbundet, Lagen resp Nåden osv.

3 Besläktad med typologin, dvs att likadana saker hör ihop, är uppfattningen att lika botar lika, en föreställning som sedermera fick en folklig motsvarighet i Paracelsus *signaturlära*.

Quando venit ergo sacri
plenitudo temporis,
Missus est ab arce Patris
Natus, orbis conditor:
Atque ventre virginali
carne factus prodiit.

Vagit infans inter arcta
conditus præsepia:
Membra pannis involuta
virgo Mater alligat:
Et manus pedesque et crura
stricta cingit fascia.

Lustra sex qui iam peracta,
tempus implens corporis,
Se volente, natus ad hoc,
passioni deditus,
Agnus in crucis levatur
immolandus stipite.

En acetum, fel, arundo,
sputa, clavi, lancea:
Mite corpus perforatur,
sanguis unde profluit:
Terra, pontus, astra, mundus,
quo lavantur flumine!

När den sålunda kom, de heliga
tidernas fullbordan,
blev sänd från Faderns borg
Sonen, världens skapare,
och ur det jungfruliga moderlivet,
gjord av kött, gick han fram.

Barnet gnäller, i trånga
krubban lagt
med lemmarna inrullade i trasor
som jungfrun, modern, fäster fast,
och händerna och fötterna och benen
med strama bindlar omgjordar på den
som med det femåriga försonings-
offret nu sex gånger redan genomlevt,
fullgörande kroppens tid,
frivilligt, född till detta,
blir överlämnad till lidandet,
ett lamm som upplyfts på korsets
stam för att offras.

Se ättikan, gallan, isopstjälken,
spottet, spikarna, lansen.
Den mjuka kroppen genomborras.
Blod flyter ur den.
Jorden, himlen, stjärnorna, allt
tvättas av detta flöde.

Crux fidelis, inter omnes
 arbor una nobilis:
 Nulla talem silva profert,
 fronde, flore, germine.
 Dulce lignum, dulce clavo,
 dulce pondus sustinens.

Flecte ramos, arbor alta,
 tensa laxa viscera,
 Et rigor lentescat ille,
 quem dedit nativitas:
 Ut superni membra Regis
 miti tendas stipite.

Sola digna tu fuisti
 ferre sæcli pretium,
 Atque portum præparare
 nauta mundo naufrago:
 Quem sacer cruor perunxit,
 fusus Agni corpore.

Æqua Patri Filioque,
 inclito Paraclito,
 Sempiterna sit beatæ
 trinitati gloria;
 Cuius alma nos redemit
 atque servat gratia. Amen.

Trogna kors, bland alla
 träd unikt förnämt:
 Ingen skog frambär sådan
 grönska, blomma, frukt.
 Ljuva trä, ljuva spik,
 bärande ljuv börda.

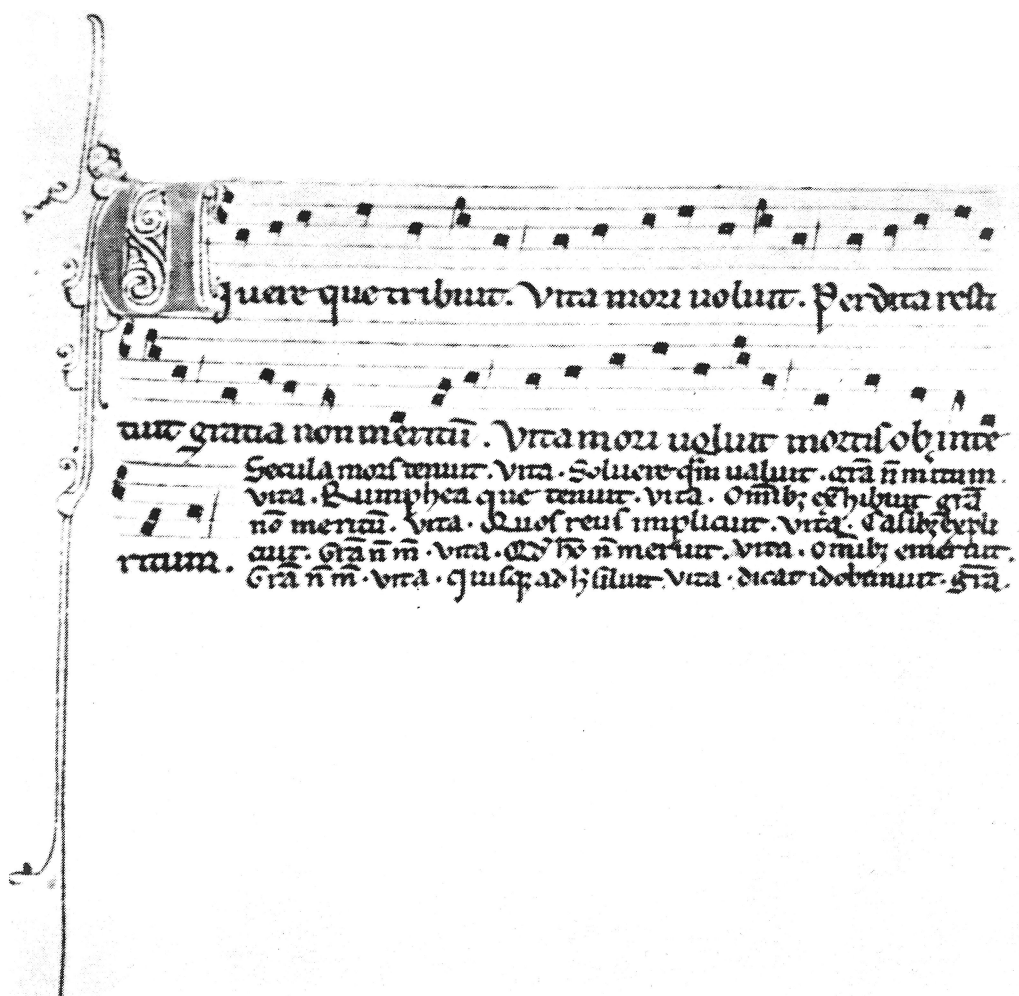
Böj grenarna, höga träd,
 slappna av dina spända muskler,
 och låt den stelhet mjukna,
 som du fått av födseln,
 så att den högste Konungens lemmar
 du milt kan sträcka ut på stammen.

Du var ensam värdig
 att bära världens lösen
 och förbereda hamn,
 som styrman åt en skeppsbruten värld,
 som det heliga blodet översköljt,
 utgjutet ur Lammets kropp.

Åt både Fadern och Sonen,
 och den berömde Hjälparen,
 skall ständigt vara den saliga
 treenighetens lov,
 vars hulda nåd återlöser
 och tjänar oss. Amen.

*(Den triumferande Kristus omgiven av
stjärnor på en medaljong från Kertj, längst
ut på östkusten av Krim, ön i Svarta Havet.)*

Vivere que tribuit.

Vita mori voluit.

Perdita restituit

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

Den som förlänade [oss] att leva,

livet¹, ville dö,

[och] återställa det förlorade,

av nåd, ej förtjänst

ville livet dö

för dödens undergång.

Secula mors tenuit.

Vita mori voluit.

Solvere quam valuit.

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

Döden höll världen,

livet ville dö,

[och] kunde lösa den²

av nåd, ej förtjänst

ville livet dö

för dödens undergång.

1 Dvs Kristus.

2 Livet kunde genom att dö betala av sin skuld till döden.

Rumphea que tenuit.

Vita mori voluit.

Omnibus exhibuit

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

Spjutet han höll,

- livet ville dö -

visade han för alla,

av nåd, ej förtjänst

ville livet dö

för dödens undergång.

Quos reus implicuit.

Vita mori voluit.

Casibus explicuit.

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

De den skyldige invecklat,

livet ville dö,

utvecklade han ur alla fall¹

av nåd, ej förtjänst

ville livet dö

för dödens undergång.

Quod homo non meruit.

Vita mori voluit.

Omnibus emeruit.

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

Det människan inte förtjänade,

livet ville dö,

uttjänade² han åt alla

av nåd, ej förtjänst

ville livet dö

för dödens undergång.

Quisque ad hoc siluit

Vita mori voluit.

dicat id obtinuit.

gratia non meritum.

Vita mori voluit

mortis ob interitum.

Den som håller tyst om detta

- livet ville dö -

säger att den håller med om det.

Av nåd, ej förtjänst

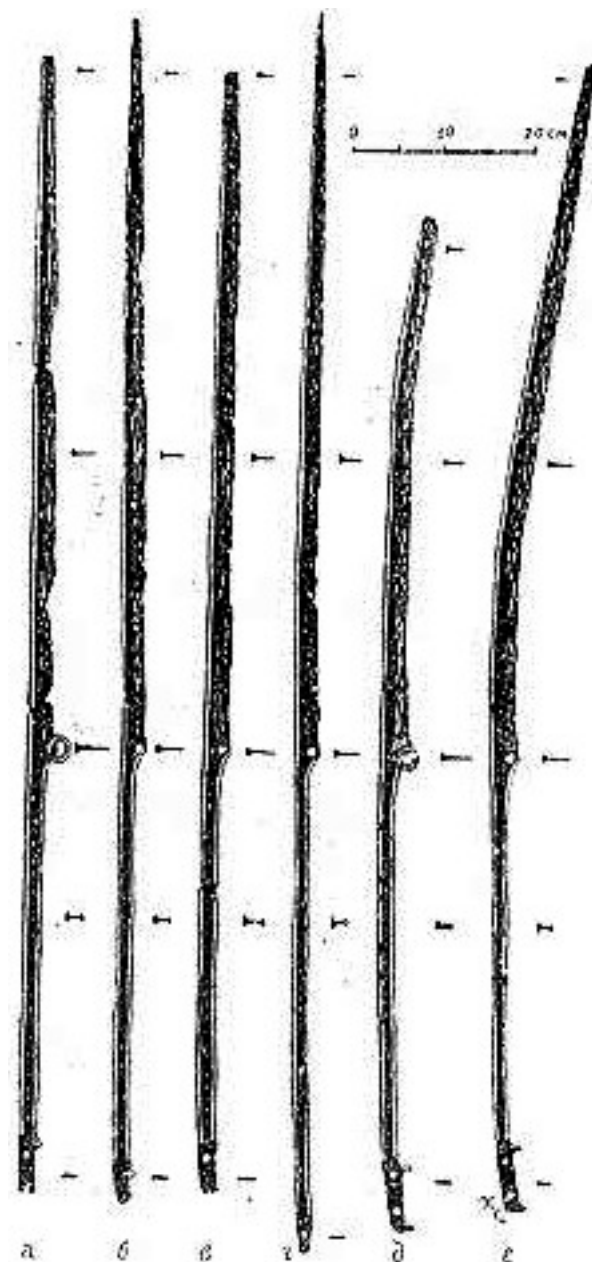
ville livet dö

för dödens undergång.

1 Genom sitt fall (*casus*) medför (*implicit*) Adam oss in i ett rättsfall (*casus*) som Kristus utför (*explicit*) oss ur. *Reus*, eg. "sakförare", kan också stå för den som anklagar oss, dvs åklagaren, Satan, eller Kristus själv som från korset anklagar oss i Improperierna. *Explicere* kan också betyda "förklara" och "betala av skuld".

2 Han gjorde oss förtjänta (*emeritus*) genom att själv bli uttjänt (*emeritus*).

Längst upp på förra sidan omnämns *rumphea* (*rhomphea*) ett spjut med mycket långt eneggat blad (60 - 80 cm), eller ett mycket smalt eneggat svärd med ett handtag lika långt som bladet. På bilden till höger (som är från Wikipedias artikel *Rhomphaia*) ser man sex stycken, knappt 1½m långa, där man får tänka sig att den undre delen var fastsatt vid en stång eller genom ett handtag av samma längd som den övre delen, bladet. Det är som en lie, men rak eller lätt böjd. Det hade thrakiskt ursprung och man kunde hugga, sticka och kasta med det.

Det är detta vapen som genomborrar Jungfru Marias själ i Simeons profetia i Luk 2:35, som kommer ur Kristi mun i Upp 1:16, 2:12, 2:16, 19:15 och 19:21, och som Döden på sin gulbleka häst svingar i Upp 6:8. Typologiskt har dessa tre vapen associerats med varandra. Sålunda sägs det t ex i *Jungfru Marie örtagård* att sorgens och smärtans svärd genomgick jungfruns själ på det att den evärdeliga dödens svärd inte skulle genomgå våra själar.

På latin översattes *rhomphaia* med *gladius* (utom i Upp 2:12), vilket är ett kort bredbladigt tveeggat romerskt svärd (på modern grekiska har även *rhomphaia* fått denna betydelse), och eftersom detta vapen dessutom är mycket mer välbekant för oss, så har vi på så sätt fått bilden av det dolkliknande svärdet som genomborrar jungfruns hjärta och som kommer ut ur Kristi mun (Döden på gulblek häst svingar dock företrädesvis en lie).

Omnes gentes plaudite.

Regi passo psallite.

hymnum deo dicite.

Victus est qui nos vicerat.

Regi passo psallite.

passus vincit et imperat.

Alla folk, klappa i händerna!

Spela för den lidande kungen!

Säg hymner till Gud!

Besegrad är den som oss besegrat.

Spela för den lidande kungen,

lidande segrar och härskar han.

Suspensus in stipite.

Regi passo psallite.

Occisus inmerite

restaurat quod perierat.

Regi passo psallite.

passus vincit et imperat.

Upphängd på en stolpe,

spela för den lidande kungen!

Mördad oförtjänt

återställer han det som förgått.

Spela för den lidande kungen,

lidande segrar och härskar han.

Laudem deo canite

Regi passo psallite.

libertatis perdit

qui viam suis reserat.

Regi passo psallite.

passus vincit et imperat.

Sjung lov till Gud!

Spela för den lidande kungen!

Frihetens förlorade

väg har han öppnat åt de sina.

Spela för den lidande kungen,

lidande segrar och härskar han.

Sjöng gjorde “*Pisces Dei*”, Guds fiskar. I Nya testamentet finns en utvecklad fisksymbolik av osäkert ursprung: “Jag ska göra er till människofiskare” säger Jesus, och använder fisken som symbol vid flera tillfällen: “Med himmelriket är det också som när man lägger ut ett nät i sjön och får fisk av alla slag i det.”, “Finns det någon far ibland er som ger sin son en orm när han ber om en fisk?”, de underbara fiskafångena i Luk 5 och Joh 21 (“Den natten fingo de intet”, ni vet) som handlar om hur man ska missionera, den mystiska fisken med silverpenning i munnen i Matt 17:27, eller när han utfodrar femtusen med fem bröd och två fiskar, resp fyratusen med sju bröd och några fiskar.

Efter detta fick fisksymbolen en än större betydelse hos de kristna. Tertullianus sade c:a år 200 att vi kristna är små fiskar eftersom vi är födda i vatten, alltså pånyttfödda genom dopet. Och när man upptäckte att om man sade “Jesus Kristus, Guds Son, vår Frälsare” på grekiska, “*Iesous Christos Theou Yios Soter*” och tog första bokstaven i varje ord, så fick man ordet *Ichthys* som betyder “fisk”, så var lyckan gjord. Eftersom ett grekiskt litet “a”, alfa, ser ut som en liten fisk, och Jesus sade att han var “alfa och omega” så blev glädjen än större. De tidiga kristna i Rom lär således ha klottrat “lilla a” lite här och var, i katakomber och annorstädes.

Och för övrigt återfinns vi på nätet på
<http://paradox.provocation.net/medeltid/index.htm>